

Preporuka br. CM/Rec (2014) 3 Komiteta ministara državama članicama o opasnim počiniocima krivičnih djela

*(Usvojena od strane Komitet ministara 19. februara 2014.
na 1192. sastanku zamjenika ministara)*

Komitet ministara, u skladu s odredbama člana 15.b Statuta Vijeća Evrope, uzimajući u obzir da je cilj Vijeća Evrope postizanje većeg jedinstva među njegovim članicama, i da se taj cilj može postići posebno usklađivanjem zakona po pitanjima od zajedničkog interesa:

uzimajući u obzir određeni pristup koji je neophodan u pogledu opasnih počinitelja krivičnih djela pritvorenih u zatvorima u državama članicama;

priznajući izazove sa kojima se evropske države susreću pri uspostavljanju ravnoteže između prava opasnih počinitelja krivičnih djela s potrebom da se u svakom društvu obezbijedi opća sigurnost;

imajući na umu relevantnost principa navedenih u prethodnim konvencijama i preporukama, uključujući posebno:

- Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (ETS br. 5);
- Konvenciju o transferu osuđenih osoba (ETS br. 112);
- Konvenciju o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (CETS br. 201);
- Preporuku br. Rec (82) 17 u vezi sa boravkom u zatvoru i načinom postupanja sa opasnim zatvorenici;
- Preporuku br. Rec (92) 17 u vezi s dosljednošću prilikom izricanja kazni;
- Preporuku br. Rec (97) 12 o osoblju nadležnom za provedbu sankcija i mjera;
- Preporuku br. Rec (98) 7 u vezi sa etičkim i organizacionim aspektima zdravstvene zaštite u zatvorima;
- Preporuku br. Rec (2000) 20 o ulozi ranih psihosocijalnih intervencija u prevenciji kriminaliteta;
- Preporuku br. Rec (2000) 22 o poboljšanju provedbe Evropskih pravila o sankcijama i mjerama u zajednici;
- Preporuku br. Rec (2003) 23 o načinu vođenja zatvorenika sa doživotnim i ostalim dugotrajnim kaznama od strane zatvorskih uprava;
- Preporuku br. Rec (2004) 10 o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva osoba s mentalnim oboljenjem;

- Preporuku br. Rec (2006) 2 o Evropskim zatvorskim pravilima;
- Preporuku br. CM/Rec (2008) 11 o Evropskim pravilima za maloljetne počinioce krivičnih djela koji izdržavaju sankcije i mjere;
- Preporuku br. CM/Rec (2010) 1 o probacijskim pravilima Vijeća Evrope;
- Preporuku br. Rec (2014) 4 o elektronskom nadzoru;

uzimajući u obzir ustavne principe, pravne tradicije i nezavisnost pravosuđa u državama članicama;

potvrđujući da ova Preporuka ne sadrži ništa što države članice obavezuje da u svoje zakone uvedu siguran preventivni pritvor ili preventivni nadzor;

potvrđujući da se ova Preporuka može primijeniti u skladu s domaćim zakonima, *mutatis mutandis*, u ostalim slučajevima koji nisu navedeni u ovoj Preporuci;

priznajući da se jedan čitav niz organa vlasti i agencija bavi opasnim počinocima krivičnih djela, te da je za takva tijela neophodan usklađen niz vodećih principa u skladu sa standardima Vijeća Evrope,

preporučuje državama članicama Vijeća Evrope:

- da se u donošenju zakona, definisanju politike i u praksi rukovode pravilima sadržanim u dodatku ove Preporuke;
- da osiguraju prevod i distribuciju ove Preporuke, kao i pratećeg komentara, svim nadležnim organima vlasti, agencijama, profesionalcima i udruženjima zaduženim za opasne počinioce krivičnih djela, kao i samim počinocima.

Dodatak Preporuci br. CM/Rec (2014) 3

Dio I – Definicije i osnovni principi

Definicije

1. Za potrebe ove Preporuke, smatra se sljedeće:

a. Da je **opasni počinilac krivičnog djela** osoba koja je osuđena za veoma teško seksualno ili veoma teško nasilno krivično djelo počinjeno nad drugim osobama, i za koju postoji velika vjerovatnoća ponovnog činjennja krivičnog djela, uz pojavu dodatnih veoma teških seksualnih ili nasilnih zločina nad drugim osobama.

b. Da se **nasilje** može definisati kao namjerna upotreba fizičke sile nad drugim osobama, kroz prijetnju ili direktno, što na kraju rezultira ili vrlo

vjerovatno može da dovede do fizičkih povreda, duševne boli ili smrti. Na osnovu ove definicije se mogu izdvojiti četiri načina nanošenja nasilnih djela: fizički, seksualni i psihološki napad i lišavanje slobode.

c. Da se **rizik** definiše kao velika vjerovatnoća za pojavom dodatnih veoma teških seksualnih ili veoma teških nasilnih zločina nad drugim osobama.

d. Da je **procjena rizika** proces pomoću kojeg se dolazi do razumijevanja rizika: njome se ispituje priroda krivičnih djela, te njihova težina i struktura; procjena rizika prepoznaje karakteristike počinitelaca krivičnih djela kao i okolnosti koje su dovele do istih; ona pruža informacije potrebne za donošenje odgovarajućih odluka i poduzimanje radnji u svrhu smanjenja rizika.

e. Da je **upravljanje rizikom** proces selekcije i primjene čitavog spektra mjera intervencija u zatvorskom okruženju i u društvenoj zajednici, ali i u periodu nakon puštanja zatvorenika na slobodu, ili čak u kontekstu preventivnog nadzora da bi se umanjio rizik nastanka veoma teških nasilnih ili veoma teških seksualnih zločina nad drugim osobama.

f. Da **tretman** obuhvata, ali se isto tako ne ograničava na, pružanje medicinske, psihološke i/ili društvene njege u terapeutske svrhe. Može poslužiti cilju smanjenja rizika koje predstavlja jedna osoba, a ujedno može obuhvatiti mjere za poboljšanje društvenih dimenzija u životu počinioca krivičnog djela.

g. Da **siguran preventivni pritvor** podrazumijeva pritvor koji osobi izrekne sudski organ, a koji će se izdržavati tokom ili nakon određene zatvorske kazne u skladu s domaćim zakonom. Siguran preventivni pritvor se ne izriče samo zbog krivičnog djela počinjenog u prošlosti, već i na osnovu procjene koja pokazuje da bi ta ista osoba mogla počiniti veoma teška krivična djela u budućnosti.

h. Da **preventivni nadzor** podrazumijeva mjere kontrole, praćenja, nadgledanja ili ograničavanja kretanja, izrečene pojedincu nakon što su on ili ona počinili neko krivično djelo, ili nakon odslužene kazne u zatvoru, ili umjesto nje. Preventivni nadzor se ne izriče samo zbog nekog krivičnog djela počinjenog u prošlosti, već i na osnovu procjene koja pokazuje da bi on ili ona mogli počiniti veoma teška krivična djela u budućnosti.

Opseg, primjena i osnovni principi

2. Ova Preporuka se ne odnosi na:

a. djecu;

b. osobe s mentalnim oboljenjem koje nisu pod odgovornošću zatvorskog sistema.

3. S opasnim počiniocima krivičnih djela, poput svih počinitelja, treba se postupati uz poštivanje njihovih ljudskih prava i temeljnih sloboda, te uz posvećivanje dužne pažnje njihovoj posebnoj situaciji i individualnim potrebama, dok se društvu istovremeno pruža djelotvorna zaštita od njih.
4. Svaku odluku koja bi mogla rezultirati lišavanjem ili ograničavanjem slobode opasnog počinioca krivičnog djela donosi ili potvrđuje sudski organ. Mjere ograničavanja i intervencije ne trebaju biti nesrazmjerne stepenu rizika, a najmanje ograničavajuća mjera konzistentna zaštiti javnosti i smanjenju rizika bi se trebala primijeniti.
5. Pažljivo slijeđenje kriterija za identifikaciju "opasnog počinioca krivičnog djela" treba uzeti u obzir da je ta grupa mala u poređenju sa ostatkom populacije počinitelja krivičnih djela, bez narušavanja javne sigurnosti. Ti kriteriji trebaju obuhvatiti dokaze o prethodnim teškim nasilnim djelima, seksualne delikte, karakteristike počinioca krivičnih djela ili njegovih/njenih prestupa koji upućuju na mogućnost znatnog i kontinuiranog rizika od nasilja ili seksualnih delikta, kao i dokaze o neadekvatnosti primjene slabijih mjera, kao što su raniji primjeri nepridržavanja zakona počinitelja krivičnih djela i stalno izvršenje krivičnih djela uprkos primjeni slabijih mjera. Dužina izdržavanja kazne ili opći recidivizam počinioca krivičnog djela ne mogu biti jedini kriteriji za definisanje počinioca krivičnog djela kao opasnog.
6. Tamo gdje je to primjereno, upravljanje rizikom kod opasnih počinitelja krivičnog djela treba da za dugotrajni cilj postavi njihovu sigurnu reintegraciju u društvenu zajednicu, i to na način koji je u skladu sa zaštitom javnosti od rizika koji taj počinitelj predstavlja. Ovo treba da uključi individualni plan koji sadrži fazni proces rehabilitacije kroz odgovarajuće intervencije.
7. Treba poduzeti pozitivne korake da bi se izbjegla diskriminacija i stigmatizacija, i da bi se tretirali specifični problemi s kojima bi se opasni počinioci krivičnih djela mogli susresti u zatvoru i tokom preventivnog nadzora u društvenoj zajednici.
8. Zaštita individualnih prava opasnih počinitelja, posebno uzimajući u obzir zakonitost izvršenja mjera (siguran preventivni pritvor, preventivni nadzor), treba se osigurati putem redovnog i nezavisnog nadzora, u skladu s domaćim pravilima, koje vrši sudski organ ili drugo nezavisno tijelo ovlašteno da vrši posjete, a ne pripada upravi zatvora.
9. Potrebno je tokom perioda intervencije posebno obratiti pažnju na posebne za rizik vezane potrebe opasnih počinitelja krivičnog djela, te osigurati dostatna sredstva s ciljem djelotvornog tretiranja određenih situacija i specifičnih potreba.
10. Procjena rizika i upravljanje rizikom trebaju se zasnivati na dokazima.

11. Djelotvornost procjene rizika i upravljanje rizikom opasnih počini-
laca krivičnih djela se treba ocjenjivati poticanjem i finansiranjem istraži-
vanja koja će se koristiti za usmjeravanje politika rada i prakse u ovoj obla-
sti. Alate za procjenu rizika treba pažljivo ocijeniti tako da se prepoznaju
kulturološka, rodna i društvena odstupanja.

12. Da bi se osigurala uskladenost prakse sa najvišim domaćim i među-
narodnim etičkim i profesionalnim standardima, svim nadležnim organi-
ma vlasti, agencijama, profesionalcima, udruženjima i zatvorskom osoblju
treba omogućiti odogovarajuću obuku u procjenjivanju i radu sa opasnim
počiniocima krivičnih djela.

Dio II – Pravosudne odluke za opasne počinioce krivičnih djela

Opće odredbe

13. Sudski organ treba da dodijeli zaduženje za procjenu rizika.

14. Navodni opasni počinitelj krivičnog djela treba imati mogućnost da za-
traži zaseban izvještaj vještaka.

15. Sudskim organima se, gdje je to moguće i primjereno, trebaju dodi-
jeliti predkazneni izvještaji o ličnim okolnostima počinioca krivičnog djela
čiji se nivo opasnosti procjenjuje.

Sigurni preventivni pritvor

16. Odluka sudskog organa da opasnom počiniocu krivičnog djela izre-
kne siguran preventivni pritvor ujedno treba da uzme u obzir i izvještaj
vještaka o procjeni rizika.

17. Opasni počinitelj krivičnog djela se treba čuvati u sigurnom preven-
tivnom pritvoru samo na osnovu procjene, tamo gdje se utvrdi da će taj
isti počinitelj u budućnosti vrlo vjerovatno počinuti veoma teško seksualno
djelo ili veoma teško nasilno krivično djelo nad drugim licima.

18. Sigurni preventivni pritvor je opravdan samo onda kada se ustanovi
da je to najmanje restriktivna mjera.

19. Kada je siguran preventivni pritvor u formi pritvora dužeg od
perioda propisanog za kaznu, neophodno je da se pritvorenim osobama
pruži mogućnost da pred sudom ospore taj pritvor ili ograničenje slobode,
i to najmanje svake dvije godine nakon isteka perioda propisanog za
kaznu.

20. Svako lice koje se iz preventivnih razloga čuva u pritvoru treba imati
pravo na pisani plan koje tom licu pruža mogućnost da se bavi određenim
faktorima rizika i ostalim karakteristikama koje su doprinijele do njihove
trenutne klasifikacije kao opasnih počinitelja krivičnog djela.

21. Ciljevi nadležnih vlasti trebaju biti: smanjenje restrikcija i puštanje iz sigurnog preventivnog pritvora na način konzistentan sa zaštitom javnosti od rizika koji predstavlja počinitelj krivičnog djela.

22. Opasni počinioci krivičnih djela koji borave u sigurnom preventivnom pritvoru se, nakon isteka perioda propisanog za kaznu, trebaju čuvati u odgovarajućim uslovima, u zavisnosti od pravila upravljanja rizikom, sigurnosti i zaštite javnosti. U svakom slučaju, poštivanje ljudskog dostojanstva treba biti zagarantovano.

Preventivni nadzor

23. Preventivni nadzor se može primijeniti kao alternativa sigurnom preventivnom pritvoru, kao uvjet za puštanje na probaciju, ili se može primijeniti nakon otpusta, i treba redovno podlijegati reviziji.

24. Ovakva vrsta nadzora može da sadrži jednu ili više mjera koje je postavio nadležni organ, a te mjere su sljedeće:

- I. redovno javljanje na utvrđenu lokaciju;
- II. neposredno javljanje o bilo kakvoj promjeni o mjestu boravka, poslu ili radnoj poziciji u datom roku i na unaprijed utvrđeni način;
- III. zabrana napuštanja mjesta boravka ili bilo koje teritorije bez ovlaštenja;
- IV. zabrana prilaska žrtvi ili kontaktiranja žrtve, žrtvine rodbine ili ostalih utvrđenih lica;
- V. zabrana posjete određenim područjima, mjestima ili ustanovama;
- VI. zabrana boravka na određenim mjestima;
- VII. zabrana obavljanja određenih aktivnosti koje mogu predstavljati priliku za izvršenje krivičnog djela slične vrste;
- VIII. učešće na programima obuke ili na stručnim, kulturnim, obrazovnim ili sličnim aktivnostima;
- IX. obaveza učešća na programima intervencije, kao i obaveza podvrgavanja redovnoj procjeni, prema potrebi;
- X. upotreba elektronskih uređaja koji omogućavaju neprekidno praćenje (elektronski nadzor), zajedno s primjenom jedne ili nekoliko gore navedenih mjera;
- XI. ostale mjere predviđene domaćim zakonom.

25. Prilikom razmatranja vremenski neodređenog nadzora ili doživotnog nadzora, odgovarajuće garancije pravične primjene ove mjere trebaju slijediti principe sadržane u Preporuci br. Rec (2000) 22 Komiteta

ministara o poboljšanju provedbe Evropskih pravila o sankcijama i mjerama u zajednici.

Dio III – Princip procjene rizika tokom izvršenja kazne

26. Dubina procjene se treba odrediti na osnovu nivoa rizika, a isto tako treba da je srazmjerna težini potencijalnog ishoda.

27. Procjene rizika trebaju da obuhvate detaljnu analizu prethodnog ponašanja, kao i sve historijske, lične i situacione faktore koji su doveli do takvog ponašanja i doprinijeli mu. Te procjene trebaju biti zasnovane na najpouzdanijim informacijama.

28. Procjena rizika se treba provesti strukturirano i na osnovu dokaza, što uključuje odgovarajuće potvrđene načine rada i stručno donošenje odluka. Lica koja vrše procjene rizika trebaju biti svjesna te jasno naglasiti sva ograničenja procjene rizika od pojave nasilja i predviđanja budućeg ponašanja, posebno na duži period.

29. Navedeni instrumenti za procjenu rizika se trebaju koristiti s ciljem razvijanja najkonstruktivnije i najmanje restriktivne interpretacije mjera ili sankcija, kao i za potrebe individualiziranog izvršenja kazne. Ti instrumenti nisu napravljeni za određivanje kazne, premda se njihovi nalazi mogu konstruktivno upotrijebiti, da ukažu na potrebu za intervencijom.

30. Procjene rizika poduzete tokom izvršenja kazne se trebaju posmatrati kao progresivne, a trebaju povremeno podlijegati reviziji, tako da omogućuće dinamičnu, ponovnu procjenu rizika koji predstavlja počinitelj krivičnog djela.

a. Obučeno osoblje treba redovno ponavljati procjene rizika kako bi se ispunili zahtjevi planiranja kazne ili kada se ukaže potreba za tim, što dopušta reviziju okolnosti koje se mijenjaju tokom izvršenja kazne.

b. Praksa u procjenjivanju rizika treba da odgovara činjenici da se rizik koji počinitelj krivičnog djela predstavlja vremenom mijenja: takva promjena može biti postepena ili iznenadna.

31. Procjene rizika se trebaju kombinovati s pružanjem prilika počiniocima krivičnih djela da se usmjere na svoje specifične potrebe vezane za rizik, kao i da promijene svoje stavove i ponašanje.

32. Počinioci krivičnih djela trebaju biti uključeni u sam proces procjene, te imati pristup zaključcima te procjene.

33. Treba napraviti jasnu razliku između rizika koji predstavljaju počinioci krivičnih djela za vanjsku društvenu zajednicu i unutar zatvora. Ova dva rizika treba da podliježu zasebnoj evaluaciji.

Dio IV – Upravljanje rizikom

34. Intervencije za prevenciju ponovnog činjena krivičnog djela treba jasno povezati sa neprestanom procjenom rizika koji predstavlja počinitelj krivičnog djela. To se treba planirati za kontekst zatvorske i društvene sredine, pri tome osiguravajući kontinuitet između ta dva konteksta.

35. Svi planovi izrađeni sa ovim ciljem na umu treba da sadrže sljedeće: rehabilitacijske i restriktivne mjere kako bi se smanjila mogućnost ponovnog činjena krivičnog djela u budućnosti, dok se pri tome pruža potrebna zaštita ostalim licima; mjere podrške pojedincima da se usmjere na lične potrebe; vanredne mjere za brzi odgovor na pokazatelje opadanja broja krivičnih djela ili na predstojeća krivična djela; i odgovarajući mehanizmi za odgovor na pokazatelje pozitivnih promjena.

36. Takvi planovi treba da omoguće djelotvornu komunikaciju, koordiniraju radnje različitih agencija, te da podržavaju multi-institucionalnu saradnju između zatvorske uprave, probacijskih službenika, socijalnih i medicinskih službi, i organa za provođenje zakona.

37. Planovi treba da su realni i da sadrže ostvarive ciljeve, i da su strukturirani na način koji počiniocu krivičnog djela dozvoljava da jasno razumije svrhu intervencija, a ujedno i sve ono što se očekuje od njega ili nje.

38. Gore navedeni procesi se trebaju redovno provjeravati uz mogućnost odgovora na promjene u procjeni rizika.

39. Pored ovih preporuka, upravljanje rizikom u zajednici se treba voditi principima sadržanim u Preporuci br. CM/Rec (2010) 1 o probacijskim pravilima Vijeća Evrope i u Preporuci br. Rec (2000) 22 o poboljšanju provedbe Evropskih pravila o mjerama i sankcijama u zajednici.

Dio V – Tretman i uslovi boravka u zatvoru za opasne počinioce krivičnih djela

Uslovi boravka u zatvoru

40. Boravak u zatvoru, kroz lišenje slobode, je samo po sebi kazna. Uslovi boravka u zatvoru i zatvorski režimi se trebaju voditi principima sadržanim u Preporuci br. Rec (2006) 2 o Evropskim zatvorskim pravilima.

41. Mjere sigurnosti trebaju biti najmanje neophodne, a nivo sigurnosti se treba redovno revidirati.

Tretman

42. Što je prije moguće nakon prijema i nakon procjene rizika, posebnih potreba vezanih za rizik, te karakteristika počinioca krivičnog djela, treba se pripremiti prikladan tretman u odgovarajućoj ustanovi, u svjetlu

prikupljenih saznanja o posebnim individualnim potrebama, sposobnostima i dispozicijama vezanim za rizik. Tu se trebaju uzeti u obzir bliskost zatvora rodbini i specifični uslovi. Provedbu ovih preporuka treba da nadzire nadležni organ vlasti.

43. Tretman zatvorenika može da uključuje medicinsku, psihološku i/ili socijalnu njegu.

44. Ona lica koja već imaju, ili su u međuvremenu razvila mentalno oboljenje, trebaju imati odgovarajući tretman. Treba slijediti smjernice navedene u Preporuci br. Rec (98) 7 u vezi sa etičkim i organizacionim aspektima zdravstvene zaštite u zatvorima. Zdravstvena ili psihijatrijska služba kaznene ustanove treba da osigura ili omogući medicinski i psihijatrijski tretman za sve opasne počinioce krivičnih djela kojima je takav tretman potreban.

45. Svrha tretmana opasnih počinilaca krivičnih djela treba da bude održavanje njihovog zdravlja i samopoštovanja, koliko to dozvoljava dužina trajanja kazne, razvijanje osjećaja odgovornosti i poticanje stavova i vještina koje će im pomoći da vode samostalan život u skladu sa zakonom.

Rad, obrazovanje i ostale korisne aktivnosti

46. Lica smještena u sigurni preventivni pritvor trebaju imati pristup korisnim aktivnostima, kao i pristup radu i školovanju, vođeni principima sadržanim u Preporuci br. Rec (2006) 2 o Evropskim zatvorskim pravilima.

Ugrožene kategorije

47. Zatvorska uprava treba posvetiti posebnu pažnju specifičnim potrebama starijih počinilaca krivičnog djela, kao i obrazovanju mladih punoljetnih počinilaca.

Dio VI – Nadzor, osoblje i istraživanja

48. Osoblje i agencije koje rade sa opasnim počiniocima krivičnih djela trebaju podlijegati redovnim vladinim inspekcijama i nezavisnom praćenju.

49. Svo osoblje, uključujući i nadležne vlasti, agencije, profesionalce i udruženja uključena u procjenu i tretman opasnih počinilaca krivičnih djela, trebaju se birati na osnovu utvrđenih vještina i sposobnosti, i trebaju podlijegati stručnom nadzoru. Trebaju imati zadovoljavajuće resurse i obuku za procjenjivanje i rad sa specifičnim potrebama, faktorima rizika i uvjetima u ovoj grupi. Posebne sposobnosti su potrebne za rad s počiniocima krivičnih djela koji pate od mentalnog poremećaja.

50. Treba organizirati obuku o među-institucionalnoj saradnji osoblja unutar i izvan zatvora.

51. Istraživanja o upotrebi i izradi pouzdanih alata za procjenu rizika i potreba treba obavljati uz poseban osvrt na opasne počinioce krivičnih djela.

52. U cilju uspostavljanja kvaliteta u procjeni rizika, potrebno je provoditi ocjenjivanju okrenuta istraživanja.

Dio VII – Nastavak rada

Evropski komitet za probleme kriminaliteta (CDPC) treba da igra značajnu ulogu u efikasnom provođenju ove Preporuke. Treba da daje prijedloge koji će olakšati ili poboljšati korisnu primjenu ovog dokumenta. CDPC treba da obuhvati identifikaciju svih problema. Takođe treba da omogući prikupljanje, analizu i razmjenu informacija, iskustava i dobre prakse među državama članicama.